

БОЛАЛАРДА МИЛЛИЙ ҒУРУР ҲИССИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ ПЕДАГОГИК ШАРТ-ШАРОИТЛАРИ.

**USAT Илмий тадқиқотлар,
инновациялар ва илмий-педагог
кадрлар тайёрлаш бўлими бошлиғи
п.ф.ф.д (PhD) Н.Эргашева**

Миллий ғурур ҳисси – инсоннинг ўзи туғилиб ўсган юртининг тарихини, маданияти, она тилини, миллий, умуминсоний қадриятларини билиш, аجدоддан авлодга мерос бўлиб келаётган урф одатларни сақлаб қолиш ва уни келажак авлодларга асраб авайлаб етказиш, миллат ва ватан тараққиётига хизмат қилиш демакдир. Болалар шахсида ҳаллолик, садоқат, виждонийлик, инсонийлик, ватанпарварлик, ахлоқий фазилатлар, ор-номуслилик, яқинларига меҳрибон ғамхўр бўлиш каби фазилатлар ўз-ўзидан пайдо бўлиб қолмайди. Бундай фазилатларни шакллантириш омилларини аниқлаш ва методларини қайта ишлаш, такомиллаштириш ҳозирги педагог олимлар олдида кўйган долзарб муаммолардандир.

Таълим-тарбия ичидаги куп йиллик изланишларимизга кўра таълим тизимида тўғридан тўғри миллий ғурурга оид билим беришга қаратилган илмий сўзлар ўрнига ривоят, эртак, афсона, матал, тарихий буюк шахслар ҳаёти асос бўлган халқ афсоналари Болаларга тез ва самарали таъсир кўрсатади. Шу ўринда буюк сиймолар, мутафаккирларнинг бола тарбияси, камолотидаги ўрни бекиёсдир.

Миллий ғурур она сути, ота намунаси, авлод-аждодларнинг ирсий хусусиятлари, ахлоқ-одоб мезонлари орқали фарзандлар онгига сингдирилади. Она алласи факат гўдакларнинг ором олиши учун айтилмайди. Аллалар воситасида болалар кўнгил дунёси миллий маънавий қадриятлар билан тўйинтирилади. Ватанга меҳр-муҳаббати авлод-аждодларга чин ворислик билан боғлиқ наслий туйғулар, бахт-саодати билан йўғрилган порлоқ истиқбол орзуси аллаларда ўзининг юксак ифодасини топгандир.

Фарзандлар оналарнинг узун тунлар айтган аллалари, ривоят-эртаклари билан бирга бува-бувиларининг ўғитлари, панд-насихатлари асосида ҳаётга назар ташлайди. Ёш хусусиятларига кўра, мактабгача ёшдаги болалар ҳикоя, эртак, мақол, ривоят, дoston, шеър, кўшиқ ва масалларни яхши қабул қилади. Аллаларнинг мантикий давоми бўлган бадий асарлар мутоласи туфайли уларнинг фикри ўсади, дунёқараши кенгаяди, ҳаётда нима яхши-ю нима ёмонлиги хусусида дастлабки хулосалар шаклланади.

Эртакларнинг тарбиявий аҳамияти хусусида профессор Н.Ортиков ёзади: “Ота-оналарнинг тунда уйку олдидан айтиб берган эртакларидан фарзандлари руҳий озик олганлар, ҳаётдаги ва одамлардаги яхши фазилат, ёмон хусусиятларни билиб олишган, ҳурмат, мурувват, адолат каби тушунчалар ҳақида тасаввурга эга бўлишган. Натижада бутун ҳаётлари давомида эртаклар уларнинг доимий ҳамроҳи, ҳаёт дарслиги бўлиб хизмат қилган ва ҳозир ҳам ана шундай”[7.85б]. Айниқса, ватанпарварлик

кадриятларига доир жанговарлик эртақларида асосий мавзу элат ва юрт мудофааси инсоннинг киндик қони томган муқаддас замин олдидаги фуқаролик бурчи, ватанпарварлик, содиқлик, билан боғлиқ ҳолда талқин қилинади. Уларда жангу жадалларга доир воқеа-ҳодисалар тасвири миллий ғурур ва эътиқод, бурч ва масъулият тарбиясига хизмат қилади. Халқ эртақларининг қаҳрамони душманни қувиб юртдан чиқиб борар экан, она тупроқдан бир сиқим олиб: “Ўлсам кафаним бўласан, ўлмасам чопоним бўласан”, - деб чўнтагига солиб қуяди. Қалбида Ватан туйғуси жўш урган баҳодир сиймосининг ана шу шаклда акс этиши жанговарлик типидagi эртақларнинг ўзига хос хусусиятларини белгилайди.

Мактабгача таълим тизимида афсона, эртақ ривоятларни ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда таълим тарбия жараёнида қўллаш мақсадга мувофиқдир. Ўз навбатида болаларга буюк сиймоларнинг ватанпарварлик, миллий ғурур, миллий ўзлик мавзуларидаги эртақ, ривоят ҳикоялардан фойдаланиш, тарихий шахслар ҳақида ҳикоя қилувчи афсоналар; учинчиси - жангнома типидagi афсоналар ёки қаҳрамонлик афсоналаридир. Бу хилдаги асарлар мактабгача ёшдаги болаларни ватан, эл-юрт равнақи йўлида мардлик ва жасорат кўрсатишга руҳлантириш билан муҳим тарбиявий аҳамият касб этади.

Широқ ва Тўмарис, Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур ҳақидаги афсоналар шулар жумласидандир. Мазкур афсоналарда Широқнинг Ватан дахлсизлиги йўлидаги фидоийлиги Тўмариснинг душманга бўлган кучли нафрати, ўғли Спарангизнинг аянчли тақдири, ўз юртига бўлган муҳаббати уни душманга омонлик, шафқат қилмаслиги, ёки Жалолиддин Мангубердининг душманга Ватанининг бир қарич ерини бермаслик туйғуси болаларда кучли тасурот қолдиради. Ҳаётий воқеалар бадиий уйдирмалар воситасида ҳикоя қилинган реалистик характердаги оғзаки ижод турларидан бири ривоятлардир. Ривоятларда тарихий воқеалар ва тарихий буюк шахслар билан боғлиқ бўлган ҳодисалар, уларнинг ижтимоий ҳаёти, маиший турмуш тарзи, географик жойлар - сахро, кўл, чўл, денгиз, шаҳар, қишлоқ, қалъа, сарой ва бошқаларнинг барпо бўлиши ҳамда вайрон қилинишига оид воқеалар талқини туради, ўз навбатида болаларни руҳлантирадиган, уларни ватанпарварлик, миллий ғурур ҳиссини шаклланишига хизмат қиладиган жараёндир. Ривоятларда халқимизнинг ақл ва тадбиркорлиги, вафо, яхшилик ва одамийлик каби илғор ғояларида жамиятда учраган адолатсизлик, зўрлик, ҳақсизлик ва адоват, бахиллик ва жабр-ситамлар чиройли бадиий тилдан ҳикоя қилинади, ўз навбатида болалар шуурида тўғри талқинни шакллантириб беради. Миллий ғурур она сути, ота намунаси, аجدодларнинг ирсий хусусиятлари, ахлоқ-одоб мезонлари орқали фарзандлар онгига сингдирилади. Она алласи фақат гўдақларнинг ором олиши учун айтилмайди. Аллалар воситасида болалар кўнгил дунёси миллий маънавий кадриятлар билан тўйинтирилади. Ватанга меҳр-муҳаббати аجدодларга чин ворислик билан боғлиқ наслий туйғулар, бахт-саодат билан йўғрилган порлоқ истиқбол орзуси аллаларда ўзининг юксак ифодасини топгандир. Фарзандлар оналарининг узун тунлар айтган аллалари, ривоят-эртақлари билан бирга

бува-бувиларининг панд-насихатлари асосида ҳаётга қадам ташлайди. Ёш хусусиятларига кўра, мактабгача ёшдаги болалар ҳикоя, эртак, мақол, ривоят, дoston, шеър, кўшиқ ва масалларни яхши қабул қилади. Аллаларнинг мантиқий давоми бўлган бадий асарлар мутолааси туфайли уларнинг фикри ўсади, дунёқараши кенгаяди, ҳаётда нима яхши-ю нима ёмонлиги хусусида дастлабки хулосалари шаклланади. Асарлардаги бадий қаҳрамонларга ўхшаш тадбир олишга, ақлан, ахлоқан аждодларга муносиб фарзанд бўлиш фикри шаклланиб боради. Эртаклар, ривоятлардаги ижобий образлардан болалар руҳланади, маънавий озуқа олади. Салбий образлардаги хусусиятлардан нафратланади, шу тариқа бадий асарлар болаларда миллий ғурур ҳиссини шакллантиришга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Мактабгача таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш Концепциясини тасдиқлаш тўғрисида” 2019 йил 8 майдаги ПҚ-4312-сон қарори.
2. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга курашимиз. – Тошкент: “Ўзбекистон”, НМИУ, 2017. – 488 б.
3. Каримов И.А. Юксак маънавият – енгилмас куч. Т.: Маънавият, 2008.
4. Абу Али ибн Сино. Таълим ва тарбия тўғрисида. –Тошкент: Ўқитувчи, 1992. – 104 б.
5. Авлоний. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. –Тошкент: Ўқитувчи, 1992. – 160 б.
6. Азаров Ю.П. Оила педагогикаси.– Тошкент: Ўқитувчи, 1998. – 272 б.
7. Ортиқов Н., Миллий ва умуминсоний кадриятлар асосида ўқувчи шахсини ахлоқий шакллантириш. Пед.фан.док. ...дисс. – Тошкент, 2000. – 305 б